

TITULUS UNCECIMUS.

De los oficiales, y jornaleros, y menestrales, y mesoneros.

Superiori dictum est titulo de navibus in quibus plurimi sunt operarii, pluraque sunt constituta officia diversa, & quia illa sunt specialia ad navigandum, nunc consequenter subsequitur titulus noster generaliter disponens de officialibus, operariis, & menestralibus, & hospitalariis.

IN LEGEM PRIMAM.

Sutor aut alius coriorum officialis non potest infirmus esse coriarius, neque domum aliquam ad hoc habere potest.

Ibi, Circa ni venga, hic habes text. probantem si bene illum consideres quod duo officia incompatibilia non potest quis habere, neque exercere, prout diximus in curia pisana lib. 2. cap. 22. num. 9. & in hoc tom. iterum diximus.

IN LEGEM SECUNDAM.

Operarii ac menestrales alii, a qua diei hora tenentur ire ad laborandum.

SUMMARIUM.

- 1 Labor non debet esse vacuum nec sine mercede.
2 Menestrales qui sunt.
3 Rustici laboratores an differant a menestralibus.
4 Civitas si indiget artificibus alicujus artis, potest compellere aliquos ut addiscant illud artificium. ibid.
5 Obligatus ad aliquid faciendum tenetur asserere instrumenta.
6 Obligatus aliquid facere, suis expensis debet id adimplere.
7 Laborator ex mandato eum locantis laborantis in re aliena non tenetur.

Ibi, No sean defraudados, quia labor non debet esse vacuum, neque debet laborator sua mercede defraudari, ut l. penul. §. illo. C. de neces. serv. Bald. in l. precipimus. C. de impub. & aliis, notat Aviles. legem nostram allegans in c. 17. prat. glos. menestrales. numero 1. & 2.

Ibi, Menestrales Qui sunt ultra hic enumeratos & alii de quibus in l. 5. tit. 20.

part. 20. quam ad hoc allegat Avend. d. c. 19. pratorum. n. 28. vers. pro vero lib. 1. ubi allegat etiam ad hoc glos. in l. 1. §. 1. de tributo, & per glos. in l. legatis, de legat. 3. & ibi Bart. & Alex. in l. 1. C. de nav. lib. 11. & licet idem Avend. ubi supra num. 30. vers. 9. dixerit ex d. l. 5. laboratores vulgo laboratores, venire etiam & appellatione menestralium, illa tamen lex meo videri potius probat contrarium, cum eos a menestralibus differri dicat, & sic Callan. in catalo. glor. mundi. 11. parte consid. 46. eos ut differentes ab officialibus, de quibus in aliis considerationibus dixerat, maxime in 2. consideratione licet ratione laboris, & quia locant operas suas, sicut alii officiales, etiam appellatione de menestrales comprehendendi dici possit, & est notandum unum bonum verbum de quo per Lucam de Pena, in l. mechanicos. c. de excus. art. lib. 10. relatum per glos. menestrales in d. l. 5. scilicet, quod si civitas indiget & artificibus, potest compellere aliquos, ut discant illud artificium, & exerceant pro utilitate reipub. & officiales dicuntur ab officio per antiphrasim, quod nemini officiant, sed omnibus profint, ut docet Lucas de Pena in l. prohiberem colum. fin. C. de jur. ff. & Rebuf. l. pupillus, §. manus, vers. unde quidam pag. 1051. de verb. signif.

Ibi, Con sus heramientas, hic est text. probans quod ille, qui tenetur ad aliquid faciendum, tenetur asserere instrumenta, & quibus id fiat, & sumptu suo se debet alimentare, & sic de pecunia promissa pro labore, ut ex l. suo vitu. ff. de oper. libert. notatur, quia sicut ibi facit propter remunerationem, ita hic propter mercedem, qui enim tenetur aliquid facere, suis expensis id debet adimplere, & ut per Bacca de decim. tut. c. 1. num. 17. & est communis secundum Jaf. in l. cum servus. n. 4. de legat. 1. notat in nostris terminis Aviles. d. cap. 17. prat. d. glos. menestrales. num. 4. 5. & 6. ubi ex Bart. in l. si non forem. §. libertus. ff. de condi. indeb. num. 31. id intelligit, nisi aliter se habeat consuetudo, nam tunc illa servabi-

sevabitur, ut & inquit Everardus in centuria locorum, in loco ad usuras seu a solitis pag. 440. in prin. in parvis, & alias de operariis quaestiones annectit ibi Aviles cum sequen. numeris.

Ibi, T dexten la lavor, imo & ante occasum solis si sciebant quod laborabant in re aliena, tenentur laborem derelinquere, nam licet laborator conductus ex mandato eum conducentis laboret, in re aliena non tenetur, & secundum glos. & ibi Bart. in l. in rem. §. tignum. ff. de rei vendi. quam sequitur Soci. cons. 54. numero 26. 29. 30. & 31. volum. 4. & Roland. Vall. consilio 54. vol. 1. Ant. Gom. de delictis cap. 3. num. 41. & Aviles c. 17. pratorum glos. menestrales. num. 14. cum sequen. Ferrar. in prat. in forma lib. pro turba posse. glos. animo & intentione, & Menoc. optime de retinen. posse. reme. 3. num. 314. cum sequentibus. Juli. Clar. in prat. crimin. §. fin. quest. 60. numero 16. ubi omnes limitant, nisi tales laboratores essent requisiti per dominum verum terrae, ne ibidem laborarent, nam tunc si fecerint, tenebuntur: item si sciebant id non posse facere, quia terra erat aliena, vel erant vicini, & consanguinei in quibus scientia praesumebatur, nam tunc idem esset: item si venient ad laborandum cum armis, nam tunc mala fides praesumitur in eis, secus si bonae fidei essent, ut dictum est, quae nota quia quotidiana.

IN LEGEM TERTIAM.

Concilia taxant salaria & mercedes laboratoribus praestandas.

Ibi, Mandamos que vala y sea guardada, hic est text. probans quod populus in rebus suis utendis & fruentis & conservandis possunt sine ulla dubitatione, vel confirmatione statuta condere, maxime si illa sint temporalia super victualibus, vel similibus negotiis, ut not. Bal. in Rubrica de confus. in colum. 4. & alii relati & secuti per Avend. in cap. 19. prat. num. 5. vers. supra dicta conclusio, de quo & nos late tractavimus in hoc tomo sub isto lib. 7. ad ibi dicta te remitto.

IN LEGEM QUARTAM.

Operarii in ejusdem diei nocte satisfaciendi sunt, & merces constituta eis solvenda, neque ultra duodecim operarios debet quis secum ferre.

SUMMARIUM.

- 1 Mercenarius dignus est mercede sua.
2 Mercenario an sit solvenda merces de die in diem, an vero toto opere perfecto. ubi quid in medico, procuratore, vel advocato.

Ibi, Le pague dignus est enim mercenarius & mercede sua, ut habetur Luca 10. & Levit. 19. non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane. Deuter. etiam 24. non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, sive advena, qui tecum moratur in terra, &

intra portas tuas est, sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustinet animam suam ne clamet contra te ad dominum, & reputetur tibi in peccatum, & Tob. 4. cap. quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem vestrae: & merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat, & attendite qui merces mercenario retinetis, verbum Ecclesiast. 34. qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fures sunt: & Malac. 3. accedant ad vos iudicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris, & perjuris, & qui calumniatur mercedem mercenarii, unde dicit August. ad Macedonium, ut refertur in c. non sane, in principio 14. quest. 5. non quicquid ab initio sumitur injuriose auferetur, nam plerique neque operariis volunt reddere mercedes suas, nec tamen hae quae ab invito accipiunt per injuriam accipiunt, sed potius per injuriam non dantur, & an mercenario merces solvenda sit minutatim & sic de die in diem, & an vero de mure toto opere perfecto, tradit Bart. in l. qui insulam. §. qui adem ff. locati, & latius Montolonus, in suo promptuario juris, verbo, merces, in glos. quicumque, & quia praer manibus liber hic non habetur, refero, inquit enim, quod quandoque merces, seu pecunia promittitur pro sumptibus magis quam pro labore, ut pecunia quae datur legatis missa a republica ad principem, vel alium, & illa debet solvi in initio, & sic ante exhibitionem operum. l. legatus. §. 1. ff. de legationibus. l. si. C. eodem lib. 10. & facit lex §. vero non remunerandi. §. fin. ff. mandati, quandoque debetur pecunia pro mercede, seu labore, aut exhibitione operarum, & tunc inspiciendum est inprimis, quod actum est, & illud servandum, postea considerandum est quidnam sit verisimile esse actum, quamvis expresse actum non fuerit, nam adhuc illud erit observandum, unde si qualitas personae suadet verisimiliter esse actum, ut sibi tanquam pauperi & egeni solvatur a principio totum, vel pars, prout aliquando solvi solet, vel per dies singulos, aut per menses, ita erit faciendum, alioquin debetur merces in fine temporis, nisi sit merces quae non dabatur ex conventionem partium, sed statuto, vel lege, vel consuetudine aut dispositione principis, ut sunt salaria, quae debentur rectoribus, seu potestatibus, aut officialibus terrarum, vel dominorum, talia enim sunt in initio solvenda. l. 1. §. divus & ibi Bart. ff. de vari. & extra. cogni. l. post duos C. de advo. divers. judi. l. 1. C. de Princ. lib. 12. & ita etiam tenent Bal. Paul. & Alexan. in l. diem sumto. ff. de offic. assess. Bald. l. divortio colum. 4. ff. solut. matrimonio, illud tamen salarium quod advocato debetur, non ab initio, sed in fine est solvendum, secundum Inn. Joann. And. & Ant. de Butri. in c. propter sterilitatem de locato. de quo habemus l. regiam sub tit. de los abogados, lib. 2. supra, ubi diximus, & idem dicendum in medico ut in fine ei debeatur, in l. Archiatri. C. de profes. & medi. lib. 10. sic & in procuratore, ut per Bald. l. 1. C. mand. Jaf. l. diem colum. 3. ff. de offi. assess. ita resolvit Bart. in d. l. 1. §. divus, licet non ita ample,

& Alexan. d. l. diem col. 1. qui tamen in advocato aliter concludit, ut, scilicet, in initio solvatur, sed contraria opinio est communior, licet ut dixi, l. regia sit servanda, pro qua est bonus tex. in l. qui operas in fine. ff. locati, ita Montolonus ubi supra, circa hac tamen multum operatur consuetudo, ut inquit Aviles cap. 17. pratorum glos. mensuales. num. 3.

IN LEGEM QUINTAM.

Colligere spicas non possunt homines & mulieres apta ad lucrandam mercedem & salarium, sed mulieres vetulae, & debiles, & minores nondum apti ad lucrandam mercedem pro labore, sub nostri text. poma.

SUMMARIUM.

1. Secato frumento adhuc qui seminavit habet jus in agro restitit ad grana qua ibi manserunt.

Ibi, No espiguen las mugeres de los juguetos, lex hac invitavit mulieres juvenes & fortes ad laborandum, & faver vetulis & imbecillis ac minoribus nondum aptis ad lucrandum pro labore salarium, & sic metitur laborem secundum rusticitatem aut imbecillitatem, & habes in ejus propositum notare, quod secato frumento, adhuc qui seminavit jus habet in agro restitit ad grana que ibi manserunt, ut possit ibi immittere porcos, seu pecudes ad comedendum illa grana etiam si seminat in loco publico, secundum glos. per text. ibi adnotantem in l. 10. tit. 15. part. 7. verbo, Rastrojo, ubi inquit quod de hoc communitur sunt statuta in populis, ut intra certum diem id possit facere, eo vero elapso non.

IN LEGEM SEXTAM.

Ordo & forma hospitalarii signata pro venditione paleae & hordei, & pro pretio habitationis habendo in l. nostra censuitur.

SUMMARIUM.

1. Hospitia publica fieri Regi & suis iudicibus pertinet.
2. Hospitalarii, & cauponis non possunt hordeum aliis quam hospitibus vendere, ne sit locus fraudandi tassam hordei.
3. Pro abundantia hospitum permittitur hospitalarii & cauponibus emere in grosso & vendere minutim.
4. Hospes & habitator differunt, quantum interest inter domicilium habitentem & peregrinantem.
5. Statuta contra habitantes non comprehendunt hospitem, sicut neque scholasticos.
6. Habitatio quomodo probabitur, remissive.
7. Non habitans in civitate an gaudeat privilegiis civitatis.
8. Hospitalium in domo mea per multos annos

an adquiserit jus aliquo contra me ut reneat hospitare eum.

9. Hospitalarii publici tenentur omnes ibi venientes recipere, nisi ut ibi. num. 11.
10. Locator mularum tenetur omnino locare.
12. Hospites recipere quilibet tenetur in adventu Regis, vel ubi multitudo magna soldatorum supervenit.
13. Hospes primus jam hospitatus preferendus est secundo venienti, nec debet ob secundum ejici.
14. Tassatio victualium ubi curia adest, debet fieri per iudices curiae, & idem in tassatione hospitiorum. & n. 17.
15. Stabularii & cauponis bona parum durant, genus enim est improbum.
16. Hospitalarii non debent carius vendere transentibus, quam in mercato vendatur habito honesto lucro.
18. Hospitalarios tenentur de immisissis in hospitio per hospites & advenas.
19. Hospitalarios stabularii tenentur pro familia sua, cum ampliationibus & limitat. ubi an pro advenis etiam tenentur.
20. Amicus, cui traditur res custodienda, an tenentur pro ea.
21. Cista aut balista si clausa tradatur hospitalarii, & aperta reddatur, quid erit, remissive.

Ibi, Ordenamos, Regi enim pertinet, & suis iudicibus ut fiant publica hospitia, ut est tax. in l. 1. titulo 11. part. 2. nam reip. interest ut forenses habeant mansiones, cum hujusmodi receptacula pars sint alimentorum de quibus per Abb. & Doct. in cap. 1. de emptione & venditione, & cum privati regulariter non teneantur nisi in casibus exceptis hospitia praeberent, ut in toto titulo de meta. & epid. lib. 12. & in l. 1. §. manus. hospitii. ff. de mune. & bono. & in l. 2. §. 1. ff. naut. caup. stabul. necesse est, ut iudices curent solertissime ubi forenses recipi debeant, ut hac referens inquit Avend. in c. 8. prat. n. 11. lib. 2.

Ibi, Que cada mesonero que quisere vender cevada en su meson, pondera, hac verba, en su meson, nam ex eis demonstratur ejus dispositionem in iis verbis, & sequentibus demonstrare velle, quod loquitur circa ea, quae in suo hospicio talis hospitalarius vendit hospitibus, non vero si aliis quam hospitibus: aliis enim vendere non poterit hordeum minutim, vel in grosso pretio constituto & dando hospitibus, aliter enim faciliter per eos possit defraudari pragmatica taxativa panis, qualitas enim adjuncta verbo, debet intelligi secundum tempus verbi ex juris brocardico: hic tamen verbo, vender, adjicitur qualitas hac, en su meson, & hoc pro hospitibus constitutum est, ergo aliis quam hospitibus non est censendum legem licentiam praebuisse vendendi hordeum ultra tassam legis, si consideramus tassam pro hospitibus constitutam, quae solet semper esse ultra legis tassam cum aliquo moderato lucro, ubi adest sterilitas hordei, & panis, & pro hac mea consideratione facit doctrina Joannis Andreae, in additio,

ad Specul. titulo de instruat. edi. §. nunc videndum, & aliorum retelorum per Alciat. in cap. perniciosum. numero 106. de officio delega. scilicet, quod statuto mandante quod iudex adhibeat fidem libris mercatorum intelligitur in causa mercantili, quod notandum est, quia vidi jam denuntiatum cujusdam hospitalarii vendentis hordeum cuiusdam non suo hospiti, pretio, quo erat pro hospitibus taxatum, tanquam excedentis taxam pragmaticae panis.

Ibi, Por granado, o por celemin, ut enim hospites habeant abundanter alimenta & provisiones, permittitur eis ut possint emere in grosso, & revendere per minutim, secundum Angel. in l. annonam. ff. de vari. & extrax. crim. quem referens sequitur. Avend. d. cap. 8. numero 3. lib. 2.

Ibi, Mesoneros, differunt hospes & habitator, quantum interest inter domicilium habitentem & peregrinantem, siquidem hospes non habitat sed tantisper hospitatur, ex l. 1. §. 1. ff. de iis qui deject. vel effud. habitare vero dicitur quis ubi non momenti causa inhabitat, sive moratur, l. lex Cornelia. §. si tamen, & §. ceterum. ff. de injuriis, & habitare dicitur, qui majori parte anni habitat, l. cum delationis. §. Sabinius. ff. de fund. instru. ubi Bart. vel ubi retinet familiam. l. 1. §. domum. ff. de liber. agnoscent. ubi Bart. Felinus. c. quoniam colonus. 1. de off. ordina. & ibi munita subire debet. l. 1. & per totum C. de muniti. & origin. lib. 10. Bart. consilio 42. visa inquisitione, hospes vero non cum familia neque animo permanendi hospitatur, sed animo potius revertendi, & sic habitator dici non potest, neque comprehendit habitatoris appellatione, & sic statuta contra habitantes non comprehendit talem hospitem sicut non comprehendit scholasticos, ut not. Doct. in l. cum filius familias. ff. si cert. petu. & quomodo per probetur habitatio docet Bart. in dict. cons. 42. & Socin. consilio 13. insignis Doctor. numero 14. volumine 4. & si quis, non habitat in civitate per an gaudeat privilegiis civitatis, vide Barbat. consilio 73. magnanimus volumine 4. & an hospiciatus in domo mea: per multos annos, & similiter ejus antecessor an per hoc censetur in futuro consuetudo, vel prescriptio ut teneat, Rolan. Valle. consilio 23. numero 22. volumine 2. inquit quod non

Ibi, Por los aposentamientos, in quibus isti hospitalarii statim quod signum hospitii appositum, tenentur omnes ibidem venientes ad hospitandum recipere argumento text. in l. receptus. ff. de furtis. & notat Bart. in l. 1. ff. naut. caupo. stab. & Callan. in catalog. gloria mandata. 1. parte. conside. 46. versiculo, & sagit. sic Avend. dict. cap. 8. pratorum. numero 10. principio. lib. 2. Aviles cap. 17. pratorum glos. raxonables. numero 8. ubi ampliat ad mozarum, & ad locatorem equorum, vel mularum, nam licet ab initio in coram arbitrio est, ne quem recipiant, apponendo tamen signum patens quasi con-

trahere cum peregrinis, & advenis videtur, & facto eis promittere, ut eos recipiant, resque eorum & personas salvas faciant, & idem facto sicut verbo, voluntatem suam declarare. l. de quibus. ff. de legibus. cap. dilecti. de appellatio. facit text. in l. unica in fine, ibi nec repellere possunt iter agentes. ff. adv. nau. ita Rebus. ff. de pupillis. §. advena pag. 1057. in prin. ff. de verborum significatione, & in 2. tom. constitution. Fran. titulo de hospitibus n. 1. ubi limitat, & limitant supra dicti Docto. nisi hospitium esset jam repletum, per secundum Bart. in dict. l. unica in Frederi. consilio 113. vel nisi fuerint bannti & alias improbi, vel malefici & suspecti homines vel mulieres, nam tunc non tenetur eos recipere, imo debent denuntiare iudici loci, facit l. 1. & sequentes. ff. de recepta. ubi Bart. & alii, item nota quod in adventu Regis, vel quando multus numerus Armigerorum, per adfuit, tenetur quilibet hospites recipere. l. 1. & 2. C. de mercat. lib. 12. ubi Bart. & alii, licet in Armeris & soldatis, clerici, & nobiles laici, & Doctores, ac advocati excusantur, ut alibi diximus, & notandum quod inter hospites praefertendus est, qui prius per receptus fuit, nec caupo propter supervenientem advenam primum repellere potest. l. unica in fine. ff. adv. nau. ubi Angel. quia melior est conditio occupantis. c. si duo de procurato. in 6. & qui vigilavit praevenerit alium, & suam conditionem fecit meliorem. l. pupillus ff. qua in fraud. credi. nisi ex magna causa, ut si Episcopus vel Legatus Regis superveniret, ut inquit Angel. l. 1. ff. naut. caupo. relatus per Avend. d. cap. 8. numero 2. versiculo. imo etiam lib. 2. quod intelligo non ut efficiatur in totum ab hospicio, sed a cubiculo domus ubi erat hospitatus, & dabitur ei aliud inibi, non enim debet ab hospicio repelli, si ipse ibi nulla hospitia inveniret argum. l. jubemus. C. de sacrosan. Eccles. ubi notatur teste Rebus. in dict. 2. tom. consuet. Fran. tit. de hospitibus. numero 5. & 6. ubi & inquit primum hospitem respiciendum, si esset rixosus & injuriosus, ita ut non expediret eum sic pati. ex l. si conveniret in fine. ff. pro socio, nam tunc ratione vitandi scandali repellit poterit, argum. cap. nihil. de prescriptio. ubi multa Felinus de hoc, & sic quotidie dantur his hospitalariis mandata per iudices, ne similes homines recipiant in suis hospitibus & certiorantur iudices de eis.

Ibi, T mandamos que los mesoneros, alcaides, hic habes tex. probantem, quod ubi curia adest, tassatio per victualium & habitacionum iudicibus curiae vulgo Alcaides de Corre, pertinet, quem ad hoc allegat Avend. d. 19. prat. num. 5. vers. & inde. lib. 1.

Ibi, Tassen lo que han de llevar, ne sit in arbitrio stabularii & cauponis extorquere ab hospitantibus quantum voluerint, siquidem cauponis, stabularii, tabernarii & hospites solent in iis excedere metas rationis, secundum Rebus. d. tit. de hospitibus, & Callan. in catalog. gloria. num. 11. parte conside. 46. in principio.

Ibi, T mandamos que los mesoneros, alcaides, hic habes tex. probantem, quod ubi curia adest, tassatio per victualium & habitacionum iudicibus curiae vulgo Alcaides de Corre, pertinet, quem ad hoc allegat Avend. d. 19. prat. num. 5. vers. & inde. lib. 1.

Ibi, Tassen lo que han de llevar, ne sit in arbitrio stabularii & cauponis extorquere ab hospitantibus quantum voluerint, siquidem cauponis, stabularii, tabernarii & hospites solent in iis excedere metas rationis, secundum Rebus. d. tit. de hospitibus, & Callan. in catalog. gloria. num. 11. parte conside. 46. in principio.

Ibi, T mandamos que los mesoneros, alcaides, hic habes tex. probantem, quod ubi curia adest, tassatio per victualium & habitacionum iudicibus curiae vulgo Alcaides de Corre, pertinet, quem ad hoc allegat Avend. d. 19. prat. num. 5. vers. & inde. lib. 1.

Ibi, Tassen lo que han de llevar, ne sit in arbitrio stabularii & cauponis extorquere ab hospitantibus quantum voluerint, siquidem cauponis, stabularii, tabernarii & hospites solent in iis excedere metas rationis, secundum Rebus. d. tit. de hospitibus, & Callan. in catalog. gloria. num. 11. parte conside. 46. in principio.

princip. & Avend. *dist. cap. 8. numero. 3. lib. 2.* & Aviles *cap. 71. prat. glos. a. razonables. numero 6.* & Mexia *in prag. rassa panis conclusionem 4. numero 14. ad fin.* & sic inquit Angel. *in l. 1. in fine. ff. furt. adver. nau.* quod videmus ¶ paucos hospites divites, & eorum divitias modicum durare, & in mendaciis non justificabuntur, est enim nauta, caupo, stabularius, & publicanus genus improbum. *l. quantz. ff. de publi. ex quo inolevit practica, ut detur eis aranzel, ut in proposito inquit Mexia in pragmati. panis. conclusionem 4. numero 14.* & in præconiis quotidie dandis per iudices noviter advenientes, quod vocatur præconium, de *bueno gubernacione*, sic jubetur in uno capitulo, quod hospitalarii habeant bene hospitium præparata & habeant itidem aranzel renovandum in tantum tempus, ut apparet ex Doctore Paz *in sua practica. 8. parte tom. 1. cap. unico n. 13.* & exigentes ultra tassam non solum in foro fori, sed & in conscientia foro tenentur, secundum Avend. *dicto cap. 8. prætorum n. 3. in prin. lib. 2.* neque debent plures vendere transeuntibus, quam in mercato, ¶ vendatur habito tamen honesto lucro, ut inquit Rebuf. *dist. tit. de hospiti. conclusionem 8. n. 14.* & diximus alibi, *in l. 2. Curia Pisana in c. 18. mm. 27.*

¶ Ibi, *Las justicias, y regidores*, qui quidem ubi curia Regis non adest tassam in iis stabulariis & cauponibus imponunt, sicut aliis qui-
17 buscumque victualium ¶ rebus, ut lætissime per Mexiam *in dist. conclus. 4. num. 11. cum sequen. pluribus*, ubi quæ considerare rectores debeant in hac tassatione declarat.

¶ Ibi, *que en todo esto se ayen. sel. y diligentemente*, tam ad justitias in compellendo capones exercere officium fideliter & cum diligentia, quam ad ipsosmet caupones ut hæc observent, possunt verba ista referri, cum de utriusque supra dictum sit, tenentur enim iudices ut diximus visitare hospitium, tenenturque itidem ipsi hospites & caupones & eorum uxores & famuli, bona & res quas hospites in hospitium immittunt, fideliter & cum diligentia ¶ custodire; eodem enim ipso quod ibidem introducuntur videtur eorum curam suscipere, ideo si peccant tenentur. *l. 1. in fin. ff. nau. caupo. Barb. consil. 53. volum. 1.* debentque hospitibus restituere quicquid ab eis acceperint custodiendum, ut in toto *tit. ff. nau. caupo. quod si non restituerint, actionem se datarum prætor in eis pollicetur. l. 3. §. 1. ff. eod. tit. nisi ut ibi, in §. ad hoc. editto*, res damno fatali perierit, vel vis major contigerit, ut & probatur *in l. 26. tit. 8. part. 5.* imò non solum res, sed & personas custodire tenentur, nam si tenentur pro rebus, fortius pro personis. *l. nauta, in fin. l. licet. §. in factum & l. debet. ff. nau. cau. adço. ut etiam pro sua familia caupones ¶ teneantur, imputent enim sibi, si malorum hominum opera uruntur, ut *l. fin. ff. eodem, & §. fin. inlittura pro socio, explorare enim debent caupones, cujus fidei & innocentie essent famuli sui antequam eos in suum servitium reci-**

perent, ideo culpæ nomine civiliter tenentur, si advena in nulla fuerit culpa, & datam fuerit damnum à suis nois & familiaribus, secus si à viatoribus inter se absque cauponum culpa *l. unic. in fine. ff. de furt. adver. nau. l. debet. §. 1. ff. nau. caupo. stabul. consult. Joann. Andr. consil. 2.* adeo ut etiam si caupo protestetur, in contrarium tenebitur, quia cum ex necessitate officii teneatur, protestatio officio contraria nihil javat, ex doctrina Imol. *in c. Camana, de electione, & Avend. cap. 8. prat. num. 4. lib. 2.* amplia etiam ut quantumcumque hospites hic famulum furantem exhibuerit, non liberetur à solutione rei furatæ & damni illati, quia in habentibus officium publicum in optione, damnum passus est contra quem velit suam actionem dirigere, an contra hospitem, an vero contra familiam, secundum Aufred. *decisione 195.* ne videlicet fraudem committant caupones exhibendo famulum pauperimum & non solvendo, qui sic eludat quoscunque advenas, ita Rebuf. *l. pronuntiatio. §. servitutum. ff. de verborum significat. pag. 860.* nisi secundum eundem Rebuf. *ibi & in 2. tom. consil. Fran. tit. de hospitiibus. num. 13.* famulus communi opinione haberetur in bona reputatione, & fidelis reputatus erat, & bonus, tunc enim excusaretur caupo ex delicto talis sui famuli, si contra ipsum cauponem aliquid culpæ in illo delicto exitisse non probaretur, item excusatur caupo, si hospes posuerit res suas in evidenti loco periculoso, secundum Bald. *l. 1. & in l. certi juris. C. locati, & Avend. d. cap. 8. numero 4. lib. 2.* quod intelligo verum & procedere, nisi hospitor ille scivisset res illas in sua domo positas, nam tunc teneretur, etiam in loco non tuto suæ domus essent positæ, ex textu expresso *in l. 26. tit. 8. part. 5.* ex quo etiam intelliges supradicta, scilicet, quod non teneretur caupo pro furto commisso per advenam aliquem in hospitio existentem, ut id verum sit, quoties hospitor, & sic caupo non recepit res illas furatas, secus vero si recepit eas, nam tunc tenebitur etiam de facto advenæ, secundum glos. *que videntur*, per text. *ibi in d. l. 26. tit. 8. part. 5.* & voluit Ant. Gom. *tom. 2. c. 7. numero 2. post principium, & sic declarabis & intelliges dicta per Avend. d. c. 8. numero 5. in prin. & per Rebuf. d. tit. de hospitiibus n. 7.* dicentes pro furto advenæ & viatoris cauponem non teneri. Ulterius etiam excusatur caupo, si viatori suo tradidit claves cubiculi, nam tunc excusatur à custodia caupo ipse & non tenebitur de substractis in cubiculo illo, secundum Rebuf. *in dist. tit. de hospitiibus. numero 9.* quod intellige ex *l. 26. tit. 8. part. 5.* quoties insimul cum clavis traditione caupo ille dixit ipsi hospiti, accipe clavem & custodi diligenter res & cubiculum, nam tunc non tenebitur, secus vero si tantum tradidit clavem, & nihil dixit, nam tunc non excusaretur caupo, secundum glos. *penn. in dist. l. 26.* eò quod tunc magis videtur tradita clavis, ut res ponat hospes in abscondito, quam ut liber-

liberetur caupo à custodia, secundum Angel. *l. 1. ff. nau. caupo.* & quia solent caupones isti plures unius cubiculi & arce claves habere, & post discessum hospitis ad civitatem, solent aperire alià clave, ut inquit Rebuf. *in d. tit. de hospitiibus numero 10.* ex quibus semper contra stabularium solet fieri inquisitio super iis, & attentè qualitate & indicis posset torqueri, secundum Avend. *dicto cap. 8. numero 6. in prin. & Angel. de malef. verbo quod fama publica numero 107. in parvis fol. 280.* ubi inquit quod contra cauponem est præsumptio, & quid erit si amico ¶ tradatur res custodienda *vid. tex. & ibi glos. in dist. l. 26.* & quid si cista, aut balista tradatur clausa cauponi ¶ & reddat eam apertam, vide quæ diximus *l. fin. glos. fin. tit. de las demandas. lib. 4. supra, & de iis omnibus & aliis traditur per Avend. dist. c. 8. per totum. & Rebuf. in dist. tit. de hospitiibus, & per alios Doctores supra relatos ex quibus hæc collecta sunt, & in ordinem reposita & digesta, novissime Mascard. *de probat. 2. tom. conclusioe 832. numero 10.* cum sequentibus aliquibus, ubi & de cista data clausa & reddita aperta, & Jul. Clarus *in lib. 5. pract. crim. §. furtum numero 27.**

IN LEGEM SEPTIMAM.

Permittitur cauponibus victualia in suis hospitibus habere, & vendere advenis & hospitiibus pretio moderate per iudices.

SUMMARIUM.

1. Moderanda sunt vendenda hospitibus, & quomodo.
2. Stabularii, si ut debent, officium exercent, charitatem exercentur.
3. Stabulariorum officium vilissimum.

¶ Ibi, *que se vendan a justos y moderados precios*, quæ quidem pretia moderanda ¶ sunt ut inquit Mexia *in pragmati. panis. conclusionem 4. numero 12.* quatuor principalia considerando, Primum an civitas Regia abundet talibus mercibus & victualibus, an vero deficiat, vel mediocriter se habeat, nam si superabundat non est valor earum ad tantum pretium taxandus

sicut si deficiant: & tunc an defectus hic accidentaliter vel naturaliter sit, erit itidem inspiciendum, ut non taxetur valor ad tantum pretium ex accidentali, quam ex naturali secundum dispositionem temporis, nec enim tantum debent merces æstimari & taxari, quando temporis dispositio est apta, sicut quando non est apta: Tertium, dispositio & hominum conditio in naturalibus & moralibus, nam ubi in regione sunt homines temperati & pauci victus, & laboriosi, in cultura terræ victualia sunt taxanda ad minus pretium, quia censenda sunt tunc superabundare respectu alterius regionis, ubi sunt homines ignavi, & non bene laborantes, gulosi, & voraces, & jurgatores, voluptuosi, vel vane gloriosi, qui plurima propter necessitatem consumunt, ut hæc latius profequitur Mexia *ubi supra.* Quartum est considerandum, quanta & qualis sit indigentia illarum rerum taxandarum, quæ omnia ingens tempus demonstrabit, sed vix temporibus nostris considerantur ne hæc hodie ab aliquo iudice, vel rectore prout considerati debuissent, aliis judicandum relinquo.

¶ Ibi, *Que no les sea hecha ninguna vexacion ni molestia por las dichas justicias, ni otras personas a los dichos mesoneros*, sublevandi enim sunt, & non opprimendi tales caupones, qui quidem si ut decet officium ¶ exercuerint, charitatis officium exercent, quæ charitas consistit in hospitalitate, quæ ab Apostolo commendatur ad Romanos *12. ibi hospitalitatem sectantes*, ut in proposito inquit Cassan. *in c. ca. gl. mund. 11. parte, consil. 46.* ubi laudat eos, & Tiber. Dec. Resp. *60. num. 36. cum sequentibus, volumine 3.* sed hodie differunt multum ab hac charitate & hospitalitate caupones, quorum genus, ut dictum est in lege præcedente, rapacissimum est & furibus plenum, & parum aut nihil conscientiam providentes, sed per fas aut nefas burfas implere desiderant, ut inquit Cassan. *ubi supra* & Clarus, & Mascardus *in fine l. præcedentis relati, & ideo hodie vexantur & molestantur per iudices & iuste quidem, & vilissimum ¶ horum cauponum officium reputatur ut videre licet per Gutierrez *in consiliis suis consil. 99. num. 7. cum seq.* & hæc pro hoc tit. sufficiant.*